COLECȚII NUMISMATICE EUROPENE: ORIGINI ȘI EVOLUȚIE

Sergiu MATVEEV

În anul 2008, la Catedra de Arheologie şi Istorie Antică a fost luată decizia organizării unei *Colecţii numismatice* în cadrul Muzeului de Antichităţi al USM. Obiectivele principale trasate prin organizarea ei au fost un demers didactico-ştiinţific. Cursul "Numismatica" predat la catedră este unul obligatoriu pentru studenţii Facultăţii de Istorie, iar monede pentru lecţii nu existau, formarea competenţilor de curăţare, descriere, identificare şi conservare fără a lucra cu monedele propriu-zise e imposibilă.

Noţiunea de *Cabinet Numismatic* sau *Münzkabinet* în mediul colecţionarilor, iar apoi şi cel academic, are o istorie de mai multe secole. Ea îşi are originea de la încăperea în care erau depozitate colecţiile (în limba germană: *Münz – monedă*). În prezent prin acest termen în unele ţări înţelegându-se institute întregi de cercetare în domeniul numismaticii.

Informaţii despre primele colecţii monetare sunt încă din perioada Imperiului Roman, istoricul Gaius Suetonius Tranquillus (70-140) în lucrarea *De Vita Caesarum* a menţionat un ordin al împăratului Augustus de a colecta toate monedele romane şi străine. Între primii colecţionari la începutul epocii Renaşterii au fost poetul Francesco Petrarca (1304-1374), urmat de Cosimo Medici (1389-1464) din Florenţa, episcopul Stefan Mathias von Neidenburg (1412-1495), regele Alfonso de Aragon (1416-1456) şi alţii. Renaşterea valorilor antice a provocat un interes sporit faţă de antichităţi în general, şi monede, în special. Colecţionari de monede au fost şi papa Bonifacius VIII, împăratul Maximilian I, regii Ferdinand I, Henric al IV-lea, Ludovic al XVI-lea. Cunoscut colector de monede a fost şi domnitorul Moldovei Vasile Lupu (1595-1661), modă practicată de mai mulţi domnitori ai Ţărilor Române, dar instabilitatea politică şi desele schimbări la domnie nu au contribuit la păstrarea acestor colecţii.

Interesul enorm faţă de monedele vechi a provocat în secolele XV-XVI şi o producţie masivă de monede antice false, unul dintre cei mai cunoscuţi meşteri care confecţionau sesterţii romani a fost Giovanni Cavino (1499/1500-1570) din Padova, meserie practicată şi de fiul său Antonio.

În anii 50-60 ai secolului al XVI-lea gravorul Hubrecht Goltzius (1526-1583) menţiona existenţa în Europa a circa 950 de Cabinete Numismatice de stat şi private pe care le-a vizitat şi i-au servit drept sursă pentru lucrarea *„Monumentele Greciei şi Romei antice studiate cu ajutorul monedelor antice*". În Italia erau peste 380 de Cabinete Numismatice, circa 200 în Olanda

şi Franţa, ceva mai puţine în Germania. Spre exemplu colecţia lui Abraham van Goorle (1549-1601) conţinea circa 30.000 de monede dintre care peste 4000 din aur. La mijlocul secolului al XVI-lea Georg Bauer (1494-1555) a publicat un studiu privind sistemele ponderale, confecţionarea şi falsificarea monedelor. Christian E. Dekesel enumera apariţia între anii 1500 şi 1559 a peste 500 de publicaţii în legătură cu diferite domenii ale numismaticii, dintre care 164 în limba franceză, 135 în germană, 94 în Italia, 62 în Olanda, 47 în Elveţia, lista ţărilor fiind completată de Spania, Cehia, Polonia ş.a. Prima licitaţie monetară a avut loc în anul 1599 în oraşul Leiden (Ţările de Jos). În Ţările Române prima menţiune despre descoperirea de monede antice în contextul unei lucrări istorice a fost făcută de Miron Costin (1633-1691) în *De neamul moldovenilor*.

Către secolul al XVIII-lea cea mai bogată şi bine organizată colecţie era considerată a reginei Cristina a Suediei (1626-1689), fiica regelui Gustav II Adolf cu peste 15.000 de piese. Ulterior primatul a fost ocupat de colecţiile franceze, în special *Cabinet de France* din Bibliothèque Nationale din Paris, care au devansat cu mult pe cele ale altor ţări europene. Pe timpul lui Napoleon Bonaparte în Franţa au fost aduse colecţiile numismatice din toate ţările cucerite de francezi, dar după Waterloo ele au fost restituite ţărilor respective.

În secolul al XVIII-lea, perioada iluminismului – „secolul intelectualilor", colectarea monedelor a fost preluată de comercianţi şi bancheri, unul dintre cei mai cunoscuţi fiind bancherul din Frankfurt Mayer Amschel Rothschild (1743-1812). Cele mai mari colecţii private la acel moment aparţineau lui Marcheze Marignoli din Roma (cca 70.000 de monede) şi contelui Fürstenberg (cca 50.000 de monede). Se tipăresc cataloage monetare şi periodic se organizează licitaţii a colecţiilor monetare. În anii 1729-1750/56, la Nürnberg, Johann David Köhler publică o revistă săptămânală dedicată colecţiilor numismatice, licitaţiilor de monede, istoriei anumitor emisii monetare etc. Prima lecţie de numismatică, se consideră că a fost citită în Universitatea Halle de către Johann Heinrich Schulze (1687-1744) în semestrul de vară a anului 1738. În secolul al XIX-lea numismatica devine obiect de studiu în marea majoritate a universităţilor europene. Numismatica se transformă într-o ştiinţă auxiliară istoriei. Părinte al numismaticii este considerat Joseph Hilarius Eckhel (1737-1798), director a Münzkabinet-ului din Viena şi profesor la universitatea din acelaşi oraş, autor al studiului *Doctrina nummorum veterum* în 8 volume, editat la Viena între 1792-1798. Volum în care au fost clasificate şi analizate peste 70.000 de monede. În anii următori Joseph von Mader (1754-1815), profesor la Universitatea din Praga, a publicat primele colecţii de monede medievale. În secolul al XIX au fost iniţiate mai multe reviste cu caracter numismatic (*Revue Numismatique*, Paris,

1836; *Revue Suisse de Numismatique*, Berna, 1891) unele fiind editate până în zilele noastre.

Cea mai mare colecţie din România modernă a făcut parte din Tezaurul României, trimis spre păstrare în Rusia în condiţiile grele ale Primului Război Mondial. Circa de 91 de tone de monede istorice de aur şi monede vechi nu a fost restituit României, având o soartă incertă ca şi colecţiile anterioare ale domnitorilor Ţărilor Române. Şi pe teritoriul Basarabiei formarea colecţiilor numismatice a avut o evoluţie nefastă, din secolul al XIX se cunoaşte colecţia de monede a lui Ion Surucean care număra peste 10.000 de piese, dar care după moartea savantului a fost făcută parţial cadou diferitor societăţi şi muzee din Imperiul Rus sau scoasă la licitaţii particulare. Secolul al XIX-lea a însemnat pentru Basarabia un "val de interes" pentru antichităţi cu urmări negative pentru ştiinţa locală. Au fost descoperite zeci de tezaure monetare, prădate un număr mare de morminte antice, obiectele descoperite (printre care peste 10.000 de monede identificate după procesele verbale ale poliţiei păstrate in Arhiva Naţională a Republicii Moldova) luând calea Ermitajului din Sankt-Petersburg sau altor muzee din Rusia. Un număr impresionant de monede, din lipsă de interes pentru experţii ruşi, au fost topite ori au fost restituite celor care le-au descoperit şi au luat calea colecţiilor particulare. În Basarabia, nu a supravieţuit nici o colecţie numismatică din secolul al XIX-lea, în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial instituţiile muzeale au fost nevoite să înceapă lucrul de la zero.

În prezent cinci colecţii europene de stat întrec ca număr toate celelalte colecţii luate împreună, ele sunt colecţiile din Berlin, Londra, Paris, Sankt-Petersburg şi Viena. Cabinetul Numismatic al Franţei numără cca 300.000 monede, dintre care 46.000 din oraşele Greciei antice, 45.000 din Roma antică, peste 12.000 de monede celtice. Cea mai mare colecţie din Germania, cea Muzeului din Berlin conţine peste 200.000 de piese dintre care cca 90.000 piese antice, Muzeul Britanic din Londra, iniţiat din colecţiile particulare ale lui John Hunter şi celei ale lui Hans Sloane cât şi Ermitajul din Sankt-Petersburg, fondat în baza Kunstkamerei ţarului Petru I, conţin cca 300.000 de monede, circa 170.000 de monede se află în Muzeul din Viena.

Bibliografie:

Edroiu N., *Introducere în ştiinţele auxiliare ale istoriei*, Cluj-Napoca, 1992.

Mihailescu-Bîrliba V., *Numismatica*, I, Iaşi, 2005.

Mihailescu-Bîrliba V. *Scurt istoric al numismaticii*, in: Arheologia Moldovei, XXVI, 2003, p. 219-240.

Kazamanova L.N., *Vvedenie v antičnuju numizmatiku,* M., 1969.

Slovar' numizmata: Per. s nem. H. Fengler, G. Gierow, W Unger, M., 1993.